

A kutatás célja

Az értekezésem témájának kiválasztásában fontos előzmény 1994, amikor nemzetközi kapcsolatok szakon posztgraduális képzés keretén belül diplomamunkámat „Magyarország nemzetközi tudományos-kulturális kapcsolatai gróf Klebelsberg Kunó tevékenysége tükrében (1921-1931)” címmel elkészítettem. A feldolgozás során kirajzolódott előttem a két világháború közötti Magyarország, megismertem a korszak két jelentős kultúrpolitikusát: gróf Klebelsberg Kunót és Hóman Bálintot. Szerteágazó tevékenységük közül a könyvtárügy helyzetére terelődött figyelmem, hisz napi oktató munkámban tapasztaltam azt, hogy a hazai szakirodalom kevésbé foglalkozott ebből a szempontból a korszakkal. A Klebelsberg és Hóman munkásságát kutató tanulmányokból hiányoznak a könyvtárpolitikai elgondolások és azok iskolai könyvtári hatásainak vizsgálata. A nagy népiskolaépítési akció mellett a népkönyvtárak újrászervezése a bőséges szakirodalmi anyagból megismerhető, de a középfokú iskolai könyvtárak állománygyarapítását szabályozó Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium előírásainak, jegyzékeinek helyi, konkrét könyvtárakat érintő vizsgálatai kimaradtak a kutatásokból. Érdeklődésem ezek után szűkebb lakóhelyem könyvtártörténete felé irányult. Ez az időszak egybeesett a megye könyvtárosaiban is megfogalmazódott szándékkal, miszerint el kell készíteni a megye könyvtártörténeti monográfiáját. A munka megkezdődött, s 2004. decemberében megjelent a „Fejezetek Szabolcs-Szatmár-Bereg megye könyvtártörténetéből” 1. kötete. A különböző típusú könyvtárak történeti feldolgozása a következő kötet részeként 2005-ben fog megjelenni. A középfokú iskolai könyvtárakat bemutató fejezettel ehhez a munkához szeretnék jómagam is hozzájárulni.

Disszertációmban arra kerestem a választ, hogy milyen lehetősége volt a két világháború közötti középfokú iskolai könyvtáraknak a műveltebb ifjúság nevelésére. A hazai és a külföldi kutatások egyaránt bizonyították, hogy a könyves környezet, a könyvtárak használata hatással van az emberek olvasási kultúrájának, műveltségének, ízlésének, politikai gondolkodásának, az életvitel magasabb fokának kialakításában. Különösen fontos a fejlődő, középiskolai korú tanulók kulturális igény szintjének formálása a megfelelő olvasmányokon keresztül, jó pedagógus segítségével.

Kutatásom iránya ezért a középfokú iskolák könyvtárai, könyvtárosai és tanulóira fordult. Kíváncsi voltam, hogy a korszak hivatalos kultúrpolitikai előírásai hogyan épültek be a mindennapi ifjúsági könyvtári állománygyarapítási munkába, milyen gyűjtemények álltak a tanárok és a diákok rendelkezésére. Érdekel az is, hogy milyen könyveket, lexikonokat, oktatási segédkönyveket vásároltak, milyen szépirodalmi művek kerültek a polcokra? Tudtak-e időszaki kiadványokat beszerezni a könyvtárak, miket olvashattak ezek közül a korabeli tanárok és diákok? Kíváncsi voltam arra is, hogy volt-e igényes, szakmailag értékelhető könyvtárosi munka, megvalósult-e az állomány szakszerű feltárása, elhelyezése? Különösen érdekesnek találtam a könyvtárak támogatóinak körét, akik elősegítették a gazdagabb állomány kialakítását, a korszerűbb oktatási módszerek szakkönyveken keresztül történő terjesztését.

A források és alkalmazásuk módszertani kérdései

A téma feldolgozásához át kellett tekinteni a kor hazai művelődéstörténeti és helyismereti szakirodalmát. Az irodalomkutatás során az egykorú íráson kívül a korszakot tárgyaló monográfiák, szintézisek, tanulmányok nyomtatott és elektronikus megjelenésű formái összegyűjtésére törekedtem szisztematikus irodalomkeresés és „hólabda” módszer alkalmazásával.

A dolgozat készítésénél különösen nagy segítséget jelentettek számomra a korszak társadalom-, művelődés-, valamint könyvtártörténettel foglalkozó és Nyíregyháza történetét

feldolgozó, összefoglaló monográfiák. A gazdag irodalom alapján törekedtem előítéletek nélküli véleményalkotásra. Nehézséget jelentett a korszakot érintő iratok részleges pusztulása.

A dolgozatom témájához szorosabban kapcsolódó irodalom meglehetősen hézagos, annak ellenére, hogy néhány kiváló résztanulmány született. Szükségesnek tarthatjuk tehát a korszak meghatározó nyíregyházi középfokú iskoláinak könyvtártörténeti vizsgálatát, hisz ilyen munka még nem készült, hézagpótló a város könyvtártörténeti kutatásában.

A disszertáció felépítésének elvei, szerkezete

A felvetett kutatási csomópontok tárgyalása 6 fejezet keretén belül történik. A bevezetés után a korszak két meghatározó vallás és közoktatásügyi miniszterének, Klebelsberg Kunó és Hóman Bálint kultúrpolitikai és könyvtárakat érintő nézeteit, intézkedéseit mutatom be. Kornis Gyula közoktatáspolitikai gondolatai kapcsán áttekinttem a hazai iskolák rendszerét. A következő, 3. fejezetben az iskolai könyvtárak hazai kialakulásáról és elterjedéséről írtam. Ezután kiemelten vizsgáltam a Hivatalos Közlönyben közzétett könyvjegyzékeket, melyek megszabták a könyvtárak számára beszerezhető és beszerzendő művek körét. A negyedik fejezetben szűkebb lakóhelyem kulturális, művelődési viszonyainak ismertetése következik. Statisztikai adatok segítségével bemutattam Nyíregyházát, a város könyvtári ellátottságát, a település közoktatási rendszerét, valamint a tanulók társadalmi összetételét. Sorra vettem a korszak legjelentősebbnek tartott 11 középfokú iskola könyvtárának fejlődését. A különböző típusú, fiúk és lányok részére létrehozott intézmények az oktatási rendszerben elfoglalt helyük szerint következnek egymás után. Az egyes iskolák történeti előzményeinek bemutatása után megvizsgáltam az ifjúsági és tanári könyvtárak állományának alakulását, a vásárlások és adományok körülményeit, az elhelyezés, az állománygyarapítás szempontjait, a dokumentumtípusok megoszlását, a könyvtárhasználat sajátosságait, a könyvtárőrök munkáját. Az egyes iskolai könyvtárak bemutatása után összegző összehasonlítás következik a 11 vizsgált iskola könyvtári sajátosságairól. Így kirajzolódott előttünk a nyíregyházi középfokú iskolák könyvtárainak helyzete, jellemzői, eredményei, s megfigyelhetjük, hogyan valósult meg a korszakra jellemző könyvtárpolitikai irány a kiválasztott oktatási intézmények könyvtárai működése tükrében. Az egyes iskolák összehasonlításánál nehézséget okozott az adatok közlésének ideiglenes szüneteltetése, gyakori mellőzése, következetlensége.

A dolgozat során céлом volt Klebelsberg és Hóman könyvtárpolitikájának részletesebb bemutatása a saját közleményeik, beszédeik, cikkeik alapján. Céлом volt továbbá, szülővárosom könyvtártörténeti kutatásához csatlakozva, feltárni a középfokú iskolai könyvtárak helyzetét a két világháború között, ezzel hozzájárulni egy árnyaltabb korszak kialakításához. Az ifjúsági könyvtárak kérdéskörét gyakran nehezen hozzáférhető korabeli iratok és iskolai értesítők alapján mutattam be.

Levéltári kutatásokat a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltárban, az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában, a Nyíregyházi Evangélikus Egyházkerület Levéltárában, a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárban, a Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltárában végeztem, ahol a vizsgált korszak iskolai értesítői, egykorú helytörténeti monográfiák, alispáni jelentések egyházkerületi jegyzőkönyvek, tanfelügyelői jelentések álltak rendelkezésemre. Gyűjtést végeztem jelentős könyvtári gyűjteményekben: az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ Könyvtártudományi Szakkönyvtárában (ma Könyvtári Intézet), a Debreceni Egyetem Központi Könyvtárában, a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárban, a Nyíregyházi Főiskola Szakirodalmi és Információs Központ és Könyvtárban, a Tiszántúli Református Egyházkerület és Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtárában, a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Nagykönyvtárában, valamint jelentősebb hazai könyvtárak elektronikus katalógusaiban (pl.: www.mta.hu, www.oszk.hu, www.opkm.hu). Szabolcs

vármegye vonatkozásában kiadott folyóiratrepertóriumok segítették elő a korabeli helyi cikkek fellelését.

A disszertáció függelékébe a további tájékozódás megkönnyítéséhez a dolgozatban fel nem használt, de a témához kapcsolódó irodalom közlését hasznosnak találtam, válogató jelleggel. Disszertációm a korszak iránt érdeklődő történészeknek, könyvtárosoknak, helytörténeti kutatóknak, a művelődéstörténet oktatói és hallgatói számára készítettem, amelyre támaszkodva további kutatások, vizsgálatok folytathatók. Munkámmal számos nehezen hozzáférhető dokumentum elérhetővé vált kínálva ezzel az összehasonlítások, elemzések lehetőségét más települések korabeli könyvtáraival.

A disszertáció tézisei – Tudományos eredmények

1. Disszertációmban arra kerestem a választ, hogy a két világháború közötti Magyarország meghatározó kultúrpolitikusai milyen szerepet szántak a könyvtáraknak a művelődési hátrányok leküzdésében, a kulturális értékek áthagyományozásában.
2. Vizsgáltam azt, hogy hogyan történt a Horthy-korszakban a középfokú iskolai könyvtárak állománygyarapítása.
3. Vizsgáltam továbbá, hogy milyen társadalmi rétegek művelődési lehetőségeit bővítette a nyíregyházi iskolai könyvtárak működése.
4. Hogyan épült be a mindennapi pedagógiai gyakorlatba a könyvtárak használata, a könyvtárosok munkája?
Kihasználták-e a könyvtári gyűjtemények által kínált kulturális lehetőségeket?
5. Hozzájárultak-e az iskolai könyvtárak a tanulók, a város kulturális színvonalának emeléséhez?

A disszertáció elején megfogalmazott hipotézisek alapján elindított kutatásom a felvetett kérdéseken túl további eredményeket is hozott. Így a téziseket és munkám menetét az alábbi szempontok szerint ismertetem:

Ad 1.

A Horthy-korszak meghatározó kultúrpolitikusai közül először gróf **Klebsberg Kunó** kultuszminiszteri elképzeléseit, törekvéseit és könyvtárakkal kapcsolatos gondolatait vizsgáltam meg. Klebsberg törekedett a tudományos intézményrendszer szisztematikus megteremtésére, egy egységes struktúrában való kiépítésére. Az első lépést az 1922.évi XIX. tc. és az 1923.évi I.tc. jelentette, melyek az *Országos Magyar Gyűjteményegyetem* létrehozására születtek. A Gyűjteményegyetem az egymástól elszigetelten működő fővárosi intézményeket tömörítette egyetlen egységes szervezetbe. (Eredetileg öt tagja volt: a Nemzeti Múzeum, az Országos Levéltár, a Szépművészeti Múzeum, az Iparművészeti Múzeum és a Pázmány Péter Tudományegyetem Könyvtára. Ezekhez az intézményekhez csatlakozott később a Csillagvizsgáló, a tihanyi Biológiai Intézet, a Pedagógiai Könyvtár, a Földrengésjelző Intézet, a Magyar Történelmi Intézet, majd a küföldön működő Collegium Hungaricumok is.) Az egységes szervezet kialakítását egyrészt anyagi megfontolások indokolták.

Klebsberg nagy jelentőségű előírásának tekinthetjük a könyvtári, levéltári és múzeológiai *szakképzés* tanfolyamainak megszervezését. Meddőnek minősítették azt a tisztviselőt, aki a könyvtári, levéltári, múzeális gyűjtemény tudományos feldolgozásában nem végzett eredményes munkát. Klebsberg a belső szakmunkát is kifejezetten tudományosnak tartotta. A tisztviselők 70 éves korukig állásukban maradtak, ezután lettek nyugdíjazhatók. Ezek az előírások a *gyűjteményi munka szakszerűségét* biztosították. Kialakult a *tudományos tisztviselői kar* az intézmények harmonikus együttműködésén alapulva. Klebsberg Kunó a Gyűjteményegyetem kötelességévé tette, hogy a kutatók tájékoztatására készüljön el az összes jelentős magyar könyvtár *közös központi katalógusa*. Az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ felállította a Központi Címjegyzéket (KC), melyet napjaink könyvtárosai Központi Katalógus (KK) néven ismernek.

Klebsberg Kunó számos alkalommal megfogalmazta véleményét a könyvek és a könyvtárak szerepével kapcsolatban. Kifejtette, hogy *a népiskola felső tagozatában meg kell alapozni a könyv és az olvasás szeretetét*, az iskola utáni önképzés, művelődés iránti meggyőződést. Ki kell fejleszteni a tanulóknak a *könyvtárak alapításának, használatának és a könyvek vásárlásának igényét*, a színházi előadásokon, hangversenyeken, ismeretterjesztő előadásokon való részvétellel együtt. Szerinte ezeket az értékeket életszükségletté kell fejleszteni a népiskola előkészítő munkájában. *A könyvet a népkönyvtárak tehetik hozzáférhetővé az olvasók számára*. Véleménye szerint a népkönyvtárat is közelebb kell hozni a néphez. *Az igények felkeltése* érdekében fontos szerepet szánt a megfelelő plakátoknak. Áttekinthető, ízléses plakátokat javasolt. A szabadoktatási egyesületek, népkönyvtárak címét, a kölcsönzési időt, a színházi előadások idejét, a jegyek árát, a múzeumok nyitvatartási idejét tartalmazó tájékoztatókat „kis kultúrplakátoknak” nevezte.

Szerinte a *könyvkiadásnak* is segítenie kell a művelődési törekvéseket. Olcsó könyvek megjelentetésére hívta fel a figyelmet, valamint arra, hogy támogatni kell kifejezetten a nép számára írt ismeretterjesztő művek megjelentetését. 1929. május 13-án, az első magyar könyvnapon arról szólt, hogy a „... magyar társadalom legszélesebb rétegeihez oda kell vinnünk a könyvet s meg kell győznünk az olvasás hasznosságáról...”

Az iskolai műveltség megszerzését követően Klebsberg kiemelkedően fontosnak tartotta megteremteni a további művelődés anyagi lehetőségeit. Bethlen István támogatását megnyerve az iskolán kívüli népművelés fejlesztésére előirányzott egymillió aranykoronából kívánta *újraszervezni az ország népkönyvtárügyét*. A könyvtáralapításnál és –szervezésnél még fontosabbnak tartotta a „jó könyvtárnok” beállítását. Véleménye szerint „*A jó*

népkönyvtárnok feladata elsősorban nem az adminisztráció ellátásában, a könyvek raktározásában és kikölcsönzésében, hanem abban áll, hogy minden olvasónak a neki való könyvet adja a kezébe. ... Olyan könyvtárnokra van tehát szükség, aki az olvasót tapintatos módon kikérdezi, s azután az egyéniségének, képességének, érdeklődésének és szükségleteinek leginkább megfelelő könyvet ad a kezébe.” Ezek a gondolatok napjaink könyvtárosai számára is irányt mutatnak. Klebelsberg magánemberként is sokra tarthatta a könyveket, hisz budakeszi villájában gazdag könyvtárral rendelkezett, melyet özvegye szeretett volna a Nemzeti Múzeum könyvtárában elhelyezni.

Összegezve megállapítottam, hogy Klebelsberg Kunó munkásságában a népkönyvtárak létrehozása, a könyvtári szakszerűség megteremtésére irányuló tettek napjainkig ható intézkedések voltak.

Kornis Gyula Klebelsberg Kunó kultuszminiszter közvetlen munkatársaként 1927-31 között a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium államtitkára, a közoktatásügy irányítója volt. Az egész Horthy-korszakon átívelő sokirányú munkássága a két világháború közötti magyar kultúrpolitika meghatározó alakjává tette. Kornis Klebelsberghez hasonlóan kiemelkedő szerepet szánt a kultúrának. A nemzet, a társadalom fejlődését Kornis a nevelés segítségével akarta elérni. Az intézményrendszer átalakításával, a középiskolai rendszer koncepciójának kialakításakor is a nemzet fejlődését kívánta elősegíteni. Először megvizsgálta az ország helyzetét, s rámutatott a hiányosságokra. Megállapítása szerint a falu és az iskolán kívüli művelődés elmaradott volt, s az ország mezőgazdasági jellege ellenére nincs meg a kívánatos mezőgazdasági szakemberképzés oktatási rendszerünkben. Ezért tartotta fontosnak a felső mezőgazdasági iskolák szervezését. A hibák felismerését az átfogó középiskolai reform követte.

Az új törvény az 1924.évi XI. *tövéncikk* szabályozta a *fiúközépiskolákat*. Sor került tehát a meglévő középiskolák további differenciálására, a gimnázium és reáliskola közé új típusként a reálgimnáziumot hozták létre. Az átalakított oktatási rendszer ezek szerint 1927-ben a következőképpen épült fel:

Magyar iskolák rendszere (1927)

Iskolaév					Életév	
17					23	
16					22	
15	Egyetemek, főiskolák				21	
14					20	
13					19	
12					18	
11					17	
10	Továbbképző isk., alsófokú szakisk., iparos és ker. tanonc-isk. Stb.	Középfokú szakisk., mezőg., ipari, keresk., tanítóképző	Gimnázium Leánygimn.	Reálgimn. Leánylíceum	Reáliskola Leánykollégium	16
9						15
8						14
7	Polgári iskola				13	
6					12	
5					11	
4					10	
3	Elemi népiskola				9	
2					8	
1					7	
Kisdedóvó intézetek 3-6 évig						

A Horthy-korszak közoktatásügyét 1932-től közel tíz éven keresztül **Hóman Bálint** kultuszminiszter irányította. Elődjéhez, Klebelsberg Kunó vallás- és közoktatásügyi miniszterhez hasonlóan az oktatást és a kultúrát stratégiai ágazatnak tekintette. Minisztersége idején újabb 2000 iskola készült el 1940-ig. Az általános műveltség kiterjesztésére törekedett, amikor az *1940. évi XX. tc.*-kel létrehozta a 8 osztályos mindennapos népiskolát, mely 4-4 osztály alsó és felső tagozatból állt. A háború miatt az 1941-ben megindított rendszer azonban nem válhatott általánossá. A Klebelsberg-féle három középiskola típus (reáliskola, humán-, ill. reálgimnázium) helyett 1934-ben létrehozta az egységes középiskolát, ezzel felszámolta a középfokú oktatás széttagoltságát. *1938-ban a XIII.tc.*-kel megalkotta az ún. líceumokat és szakközépiskolákat, s ezzel a szakképzés alapjait rakta le.

Klebelsbergtől eltérően nem a keresztény középosztály gyerekeit, hanem a falusi, az alsóbb néprétegek, a munkások, a hátrányosabb környezet szülőit akarta több lehetőséghez, tanuláshoz és továbbtanuláshoz juttatni. A vizsgált korszak idején az újonnan kiadott tantervek felépítése, óraszám, arányai nem mutattak változást. Megváltozott viszont a tanítás tartalma és a nevelés szelleme. Nőtt a világnézeti-politikai nevelés fontossága, jelentősége. Érvényesült ez a hatás a könyvtári állománygyarapodást szabályozó jegyzékeken is. Az oktatásban nőtt a nemzetismereti tárgyak szerepe, duplájára emelkedett a testnevelési órák száma. Hóman hivatali időszakában átszervezte a közoktatási igazgatást, az állami tanfelügyelői rendszert az *1935. évi VI.tc.* kiadásával. Így a közép- és középfokú iskolák felügyeletét a tankerületi főigazgatóságok végezték. Az ország valamennyi iskolája nyolc tankerületi főigazgató irányítása és ellenőrzése alá került. A korábbiaknak megfelelően a főigazgatók állami felügyeleti joga az egyházi iskolákra is kiterjedt. A törvény az igazgatás egyszerűsítésére, ésszerűsítésére született, hisz korábban a különböző iskolatípusok eltérő felügyelet alá tartoztak. A tanügyigazgatás feladatköre kiterjedt a tanárok ellenőrzésére: a minősítésükre, oktatásukra, iskolán kívüli életük ellenőrzésére, a tankönyvek, iskolai könyvtárak, az iskolaegészségügy és a gazdálkodás vizsgálatára.

Hóman pályafutását könyvtári szakterületen kezdte. *Közgyűjteményi szakemberként* 1927-ben felkérték arra, hogy fogalmazza meg a közgyűjteményekkel kapcsolatos teendőket, elképzeléseket. *A magyar könyvtárak rendszere a huszas évek közepén és tervek a jövőre* címmel érdekes, tanulságos és mai napig meglehetősen modernnek számító állásfoglalást készített. A tanulmány végső fejezeteiben Hóman a könyvtárügy feladatait összegezte, ezek a következők:

- könyvtárak közötti együttműködés megszervezése;
- egy igazi Nemzeti Könyvtár megteremtése;
- az országos jellegű összefoglaló és szakkönyvtárak központosított irányítása;
- tervszerű gyarapítás és a célszerű rendszerezés;
- modern könyvtártechnikai rendszer kiépítése;
- korszerű szakrendszer, szak- és tárgyi katalógusok megteremtése, raktárak átépítése, modern olvasó, kutató és munkahelyek kialakítása, berendezése épületbővítéssel, átalakítással;
- több szakértő könyvtárosra van szükség;
- a tudományos vidéki könyvtárak bekapcsolása országos szervezetbe;
- a közművelődési és népkönyvtárak fenntartói a törvényhatóságok és a községek legyenek. Állami feladat ezek központi ellenőrzése, támogatása, a népkönyvtári hálózat újjászervezése és teljes kiépítése;
- rendszeres könyvtárosképzés megteremtése, külföldi tapasztalatszerzés, tanfolyamok megszervezése.

Hóman Bálint könyvtárpolitikai tevékenységéről megállapítottam, hogy az általa megfogalmazott tennivalók helytállóak, valóban azt tükrözik, hogy alaposan ismerte a magyar könyvtárak helyzetét, problémáit. Javaslati építő jellegűek, mai megközelítésben is előremutatónak tekinthetők.

Ad.2.

Dolgozatomban végigkísérem az iskolai könyvtárak történeti előzményeit, a Népiskolai Ifjúsági Könyvtárakat Intéző Bizottság megalakítását, az Országos Ifjúsági Irodalmi Tanács tevékenységét. A Tanács szabályzatban rögzítette a „beszerzendő” és a „beszerezhető” művek bírálati szempontjait. A 4§ szerint a bíráló a következő elemeket vizsgálta a benyújtott műveknél:

- a) nem tartalmaz-e vallás-erkölcsös nevelés szellemébe ütköző tanokat;
- b) nem foglal-e magában állam- vagy alkotmányellenes, a fennálló társadalom ellen való izgatást;
- c) nincsenek-e benne érzéki részletek...
- d) nem esik-e kifogás alá stílusa a magyarosság szempontjából, s megüti-e a kívánatos irodalmi-művészi értéket.

Megállapítható, hogy a művészi érték a korábbi gyakorlattól eltérően az első helyről a korszak politikai gondolkodásának megfelelően a negyedik helyre került. Előre mutató viszont a szabályzat 5§-a, ahol az életkori sajátosságok figyelembe vételével az ifjúságot 7 csoportra osztották kor és iskolatípus szerint.

Bemutattam az 1926-ban megjelent „*Könyvjegyzék az iskolai ifjúsági könyvtárakba sorozandó 'beszerzendő' és 'beszerezhető' könyvekről*” c. szabályozást és a kiegészítő jegyzékeket. A beszerzendő dokumentumok listája nagyon rövid, a hét koresoportban, összesen 50 művet soroltak fel. A középiskolások csoportjaiban a klasszikus magyar kötelező irodalmon kívül szinte nem láttunk értékes munkát. A beszerezhető művek jegyzéke jóval gazdagabb, kb. 1500 mű. A középfokú és középiskolák számára javasolt jegyzékek már egyre több szerzőt jegyeztek. Tartalmi szempontból a művek többnyire szépirodalmi alkotások voltak, de szakirodalmi, ismeretterjesztő könyvek is jegyzékre kerültek. A jegyzék végén 11 folyóirat is a beszerezhető kiadványok közé került megjelölve a csoportot is, akik számára javasolták a lapokat. Összegezve a hét csoport számára beszerzendő és beszerezhető művek jegyzékéről megállapíthatam, hogy a klasszikus magyar irodalmi alkotások, a „kötelező irodalmon” kívül elenyésző példányban szerepeltek a világirodalomból a neves alkotások. Sajnálatos viszont, hogy igen jelentős mennyiségben képviseltették magukat a jelentéktelen alkotók, a korszak politikai gondolkodását tükröző irredenta jelenetek, versek, cserkész kiadványok. Örvendetes, hogy néhány címmel a kor természettudományi ismeretei és praktikus tudásanyagot kínáló művei is beszerzésre javasoltak lettek. A vizsgált 1926-os alapjegyzéket szinte évente kiegészítéssel látták el. A jegyzékek nagybetűkkel szedett címeit az egyes iskolatípusok jutalomkönyvei kiválasztásához jelölték meg. Az 1930-ban megjelent IV. számú kiegészítő jegyzéket még az év folyamán pótlással egészítették ki. Az évek során publikált kiegészítések lassan áttekinthetetlenekké váltak, ezért 1932-ben a minisztérium megjelentetett egy teljes jegyzéket. A következő években, 1934 és 1936 között, újabb kiegészítő jegyzékek jelentek meg. A felvett címek között egyre több cserkészeknek szánt művet találtunk és megjelentek a korabeli politikai helyzetre utaló kiadványok is.

Az 1941-es Hivatalos Közlöny tette közzé a VKM 54.021/1941. V. sz. rendeletében az Országos Közoktatási Tanács Ifjúsági Irodalmi Bizottsága által elkészített új *Ifjúsági Könyvtári Jegyzéket*. Elrendelték, hogy az iskolai ifjúsági könyvtárakban csak a jegyzéken szereplő kiadványok szerepelhetnek. A felsorolásban nem szereplő műveket selejtezni kellett. Az egyes iskolai könyvtárakban fellelhető, de a listán nem szereplő, értékes könyveket a tantestület elbírálhatta, s egyenként javasolva, a tankerületi királyi főigazgatón keresztül, megküldhették az Országos Közoktatási Tanács Ifjúsági Irodalmi Bizottságának felülvizsgálatra. Csak a Bizottság jóváhagyása esetén, az iskolai könyvtár leltárában hivatkozva az engedélyre, szerepelhetett az értékes mű. Ugyanilyen nehézkes eljárás során kerülhetett jegyzékre újabb, a tantestület által javasolt kiadvány. A művek elbírálásánál legfontosabb szempont nem az irodalmi művészeti érték volt, hanem a társadalmi rend, a vallás-erkölcsös nevelés védelme. Külön jegyzékek készültek a tanító- és tanítónőképzők

(1931), a református (1935) és a katolikus (1939) oktatási intézmények számára. Ezek alapvetően az 1926-os jegyzékhez hasonlóak voltak. A református tanulóknak szánt jegyzéken számos ismeretterjesztő (pl. Darwin műveit), irodalomtörténeti, néprajzi művet javasoltak.

Megállapítottam, hogy az olvasóvá nevelés, az ifjúság irodalmi ízlésének, gondolkodásának formálása kizárólag a VKM ifjúsági könyvjegyzékein szereplő műveken keresztül történhetett. A tankerületi királyi főigazgatók munkájuk során ellenőrizték a jegyzékek előírásainak betartását, ily módon a hivatalos kultúrpolitika érvényesülését az ifjúsági könyvtári állományok összetételében. A középiskolai rendtartás csak röviden utalt az ifjúsági és tanári könyvtárra. Előírták, hogy tanári felügyelet mellett minden iskola ifjúsági könyvtárat rendezzen be, ahol az oktatást „kiegészítő és vele kapcsolatos olvasmányt nyújtson”. A könyvtárak anyagi fedezetéhez minden beiratkozó tanuló felvételi és vegyes díjat fizetett. A vegyes díjból a tankerületi királyi főigazgató jóváhagyása alapján megállapított részt az ifjúsági könyvtár céljaira fordították. A középiskolai rendtartás szerint az ifjúsági könyvtárnoki munkáért tiszteletdíj járt, ellenben a szertárak rendben tartása a szaktárgyak tanításával kapcsolatos feladat volt, így ezért nem járt tiszteletdíj. Az iskolai gyakorlatban inkább a két feladat összekötése dominált tiszteletdíj fizetése nélkül.

Kutatásom is igazolta, hogy a vizsgált könyvtárak beszerzése a jegyzékeken alapult. A jegyzékek tartalmazták a magyar és világirodalom jelentős alkotásait, a korszak politikai gondolkodásába illő értékes és kevésbé értékes műveket. A közzétett jegyzékeken kívül a királyi tanfelügyelőkön keresztül további művek ajánlásával, tiltásával a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium szabályozta a könyvtárak gyarapítását.

Ad.3.

Ahhoz, hogy megvizsgáljam a társadalmi rétegek művelődési lehetőségeit szükségesnek tartottam bemutatni lokális kutatásom helyszínét, Nyíregyházát négy alfejezet keretein belül a következőképpen:

- Nyíregyháza a számok tükrében :
Statisztikai adatok alapján képet adok a város társadalmi, gazdasági, urbanizációs helyzetéről.
- Nyíregyháza könyvtárai az 1930-as években:
A város és a vármegye könyvtári ellátottságát, a népkönyvtári akció megvalósulását érintve összegeztem.
- Nyíregyháza közoktatási helyzete:
Adataim segítségével számot adtam a város oktatási intézményeiről.
- A nyíregyházi tanulók társadalma:
A kutatás során vizsgáltam 11 középfokú iskolát, melyek keletkezési sorrendjükben a következők:
Ág. Hitv. Ev. Kossuth Lajos Reálgymnázium (1806)
Községi Polgári Leányiskola (1880)
Községi Jókai Mór Polgári Fiúiskola (1906)
Állami Tanítóképző Intézet (1914)
Ág. Hitv. Ev. leánygimnázium (1917)
Városi Felsőkereskedelmi Iskola (1918)
Királyi Katolikus Gimnázium (1921)
Leánykálvineum: Polgári Iskola (1926)
Leánykálvineum: Tanítóképző (1928)
Angolkisasszonyok Róm. Kat. Leányiskolái: Felsőkereskedelmi (1929)
Angolkisasszonyok Róm. Kat. Leányiskolái: Leánylíceum (1930)

Statisztikai adatok segítségével képet adtam a város helyzetéről, könyvtári ellátottságáról és meghatározó közoktatási intézményeiről. A kutatás során feltártam a 11 középfokú iskola tanulóinak statisztikai adatait, melyek alapján kirajzolódott előttünk a tanulók illetősége, vallása és társadalmi hovatartozása.

Megállapítottam, hogy az iskolák városi és vármegyei beiskolázási funkciót betöltve működtek. A tanulók vallási összetételét analizálva arra az eredményre jutottam, hogy sorrendben a református, római és görög katolikus és az evangélikus tanulók folytattak középfokú tanulmányokat. A tanulók származását tekintve kutatásaim azt igazolták, hogy a város kisiparos, kiskereskedő; az altiszti réteg, az értelmiség és a kisbirtokos szülők gyermekei fordultak elő leginkább a vizsgált iskolákban. Eredményeimet országos adatokkal összevetve megállapítottam, hogy a kisiparos, kiskereskedő és az altiszti réteg társadalmi mobilizációját jelzik előretörő értékeik. Más hasonló szerepkörű városban hasonló tendencia volt megfigyelhető a vizsgált időszakban.

Ad.4.

A korszak hagyományai szerint az iskolákban tanári és ifjúsági könyvtár működött. Dolgozatomban az iskolák közoktatási rendszerben elfoglalt helyük szerint követik egymást. Az egyes iskolák és könyvtáraik bemutatása a következők szerint épül fel:

- rövid történeti áttekintés az iskola keletkezéséről
- adatokkal alátámasztva bemutatom a tanári és ifjúsági könyvtárak állományainak gyarapodását a vásárlások, ajándékozások nyilvántartásával.
- Bemutatom az iskolai könyvtár használatát, a könyvtárőr munkáját.
- A tanulók olvasmányélményei, előfizetett folyóiratok, jelentősebb kiadványok az állományban.

A könyvtárak elhelyezése nem volt mindig ideális, gyakran szűkös körülmények között voltak. Megfelelő szekrényekről igyekeztek az iskolák gondoskodni. Az állományt rendszerint tanteremben, tanári szobában helyezték el, néhol külön olvasási helyiség is állt a tanulók rendelkezésére. Az állomány tanári és ifjúsági megoszlásban vizsgált korszakunkban folyamatosan gyarapodott. A tanárok oktatómunkájuk mellett díjazás nélkül végezték könyvtárőri tevékenységüket. Némely iskolában szakmai szempontból is kiemelkedő könyvtári tevékenységet tapasztaltam katalógusépítés, olvasószolgálati munka terén. Kiemelhetjük az Ágostai Hitvallású Evangélikus Kossuth Lajos Gimnáziumot (könyvtárőr: Kovács Máté), Városi Felsőkereskedelmi Iskolát (könyvtárőr: Dr. Marssó József, Révész György) és a Királyi Katolikus Gimnáziumot (könyvtárőr: Csehák Lajos, Magyar László). Több iskolában viszont a kölcsönzésen kívül érdemi ízlésformálás, olvasóvá nevelés nem volt kimutatható. Az iskolákban rendszerint könyvtári órákat hetente két-három alkalommal, délután tartottak. Olvasáskutatási szempontból különlegességnek számít a kutatásom során bemutatott Méreyné Juhász Margit tanárnő kérdőíves felmérésének ismertetése. (Angolkisasszonyok Római Kat. Felsőkereskedelmi Iskolája).

Ad.5.

A vizsgált középfokú iskolák könyvtárai emelhatték tanulóik kulturális színvonalát a könyvtárhasználat során. Elérhetővé vált a magyar és külföldi klasszikus szépirodalom a kötelező irodalom körében, hozzájutottak a tanulók a korszak kézikönyveihez, folyóirataihoz. A tanári könyvtárakban a módszertani lapok, a tájékozódást segítő kiadványok és a szakmai ismeretek bővítését lehetővé tevő dokumentumok szerepeltek.

A 11 iskola adatai alapján megállapítottam, hogy az ifjúsági könyvtárak állománya együttesen 21.938 kötetre nőtt. A tanári könyvtárak 27.428 kötetet tartalmaztak. A két könyvtártípus állománya így összesen 49.366 kötetre nőtt a vizsgált időszak végére. A tanulók könyvvél való ellátottsága 16,7 könyv/tanuló volt 1940/41-ben. Bár a könyvek összetételében

erőteljesen megfigyelhető, a fennálló társadalmi rendnek való megfelelés kényszere, ezek a gyűjtemények tartalmaztak mind a mai napig értékesnek tartott magyar és világirodalmi szempontból értékes műveket. Így e könyvtárak létükkel, működésükkel, könyvtárosaikkal kis mértékben, de hozzájárultak Nyíregyháza lakóinak kulturális színvonalának emeléséhez.

Összegzés

A két világháború közötti Magyarország kultúrpolitikájának új szempontú, könyvtárpolitikai vizsgálata meglehetősen hézagos. Dolgozatommal ezért törekedtem feltárni Klebelsberg Kunó és Hóman Bálint oktatás- és kultúrpolitikai tevékenységét, kiemelten megvizsgálni könyvtárügyi nézeteiket, eredményeiket. A korszak oktatáspolitikai intézkedései, Kornis Gyula reformgondolatai alapján a közoktatás iskolatípusai megszabták az iskolai könyvtárak működési kereteit. A könyvtárak állományának építését a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium által közzétett hivatalos könyvjegyzékek szabályozták. A jegyzékek könyvajánlásai a korszak politikai gondolkodását képviselték. Jegyzéken nem szereplő kiadványok csak külön ellenőrzési folyamaton keresztül menve, a tankerületi királyi főigazgatók hozzájárulásával voltak beszerezhetők. Az előírásokat figyelembe véve az iskolai könyvtárak állománygyarapítása elsődlegesen vásárlások útján történt, melyekről jelentést kellett készíteni a királyi tanfelügyelők számára.

A könyvtári állomány gyarapodásának a vásárláson kívüli másik módja az ajándékozás volt, amelyben elsősorban a város prominens, értelmiségei, a szülők, volt tanítványok, könyvkereskedők, könyvkiadók, szakmai szervezetek jeleskedtek.

A dolgozat során megvizsgáltam 11 nyíregyházi középfokú iskola tanulóit lakóhelyük, vallásuk és szüleik társadalmi hovatartozása szerint. Statisztikai számításaim alapján megerősíthető, hogy a nyíregyházi középfokú iskolák a Horthy-korszakban a társadalmi mobilizáció lehetőségét jelentették a **kisiparos, kiskereskedő**, közlekedési kisvállalkozó; az **altisztek** (közlekedési segédszemély, altiszt, segéd, szolga, a közhivatalban alkalmazott vagy másféle értelmiségi altiszt vagy szolga, a katona altiszt, csendőrtiszt és nyugdíjas altiszt); és a **kisbirtokos**, kisbérlő, egyéb önálló őstermelő szülők gyermekeinek. Az **értelmiségi** (pap, tanár, tanító és másféle értelmiségi: orvos, ügyvéd, közjegyző, mérnök, gyógyszerész) szülők gyermekei számára helyzetük további megőrzését, a felsőfokú tanulmányok felé vezető út lehetőségét kínálták a vizsgált iskolák.

Az oktatást kiegészítve a vizsgált nyíregyházi tanári és ifjúsági könyvtárak is részt vettek a kulturális értékek átadásában, a műveltségi hátrányok leküzdésében.

Dr. Szerafinné Szabolcsi Ágnes:
**„A kultúrpolitika hatása Nyíregyháza középfokú iskolai könyvtáira
a két világháború között”**

c. doktori (PhD) értekezés témájában megjelent publikációk jegyzéke

1. Klebelsberg Kuno nemzetközi kultúrdiplomáciai tevékenysége In : Pedagógiai Műhely. 19. évf. 5.sz. (1994). 1994. – p. 56-61.
2. Gróf Klebelsberg Kunó és a könyvtár. In: Szabolcs-Szatmár-Bereg Szemle 37. évf. 2.sz. (2002. május). – p. 195-198.
3. Szabolcs és Ung vármegye népkönyvtárai (1921-1932) In: Természettudományi Közlemények 3.kötet Szerk. Kókai Sándor. Nyh. Bessenyei György Könyvkiadó 2003. p.213-224.
4. Az iskolai könyvtárak hazai elterjedése. In: Az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testületének 12. Éves Közgyűléssel egybekötött Tudományos ülésének előadásai. Nyíregyháza: NYF 2003. p.207-210.
5. Középiskolai könyvtárak Nyíregyházán a két világháború között: A Királyi Katolikus Főgimnázium In: Természettudományi Közlemények 4. kötet. Szerk. Kókai Sándor Nyíregyháza, NYF, 2004. p. 275-287.
6. Az iskolai könyvtárosok szerepe az új ismeretek közvetítésében – informatikus könyvtáros képzés Nyíregyházán. In: A könyvtár és információ tudományi képzés helyzete és jövője. Tanulmányok Budapest, OPKM 2005. p. 144-151.
7. Ifjúsági könyvtárak és olvasmányok 1920-1940 között In: Könyv és Nevelés, Budapest: OPKM. 2005. 1.sz. p.30-38.
8. Hóman Bálint és a könyvtárak In: Pedagógiai Műhely, Nyíregyháza 30.évf. 2005. 1.sz. p.50-56.

Közlésre elfogadott publikációk:

9. Gróf Klebelsberg Kunó és Hóman Bálint könyvtárpolitikája. In: Tisicum 2005. (megjelenés alatt)
10. Szabolcs vármegye és Nyíregyháza művelődési helyzete: könyvtári környezet. In: Történeti Tanulmányok XIII. Szerk. Takács Péter Debrecen, 2005. (Acta Universitatis Debreceniensis Series Historica LV.) (megjelenés alatt)
11. Fejezetek Szabolcs-Szatmár-Bereg megye könyvtártörténetéből. Főszerk: Futaky László 2.köt. Nyh, MZSMVK. 2005. A 11 vizsgált nyíregyházi középfokú iskola könyvtáráról szóló fejezet (megjelenés alatt)
12. A Nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium Könyvtára (1920-1942) In: Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szemle, Nyíregyháza, 2005. 4.sz. (megjelenés alatt)
13. Reálgimnáziumi tanulók olvasmányai Szabolcs vármegyében az 1930-as évek elején. In: Természettudományi Közlemények 5. kötet Szerk.: Kókai Sándor Nyíregyháza, NYF 2005. (megjelenés alatt)
14. Magyarország a két világháború között: társadalom, politika, kultúra. In: Természettudományi Közlemények 5. kötet Szerk.: Kókai Sándor Nyíregyháza, NYF 2005. (megjelenés alatt)

Szakmai előadások:

1. Klebelsberg Kuno művelődéspolitikája: nemzetközi kultúrdiplomáciai törekvések (1921-1931). „Magyar Tudomány Napja 1997” Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Konferencián elhangzott előadás Nyíregyháza. 1997. november 6.
2. A népkönyvtárak helyzete az I. világháború utáni Magyarországon Az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Tudományos Testülete tudományos ülésén elhangzott előadás, Nyíregyháza, 1999. szeptember 25.
3. Az Országos Magyar Gyűjteményegyetem könyvtári vonatkozásai. – „Magyar Tudomány Napja 1999.” Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Tudományos Konferencián elhangzott előadás, Nyíregyháza, 1999. november 03.
4. Népkönyvtárak a két világháború között Szabolcs vármegyében: Az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Tudományos Testülete tudományos ülésén elhangzott előadás, 2001. szeptember 29.
5. Népkönyvtárak a két világháború közötti Magyarországon. „A Magyar Tudomány Napja 2002.” Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Konferencián elhangzott előadás Nyíregyháza, 2002. november 11.
6. Az iskolai könyvtárak hazai elterjedése. Az MTA Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Testületének Közgyűléssel egybekötött 12. tudományos ülésén elhangzott előadás. Nyíregyháza 2003. szept. 27-28.
7. Az iskolai könyvtárosok szerepe az új ismeretek közvetítésében – informatikus könyvtáros képzés Nyíregyházán. Budapest, OPKM nemzetközi konferencián elhangzott előadás 2003. október 16-17.
8. Középfokú iskolai könyvtárak Szabolcs vármegyében 1921-1941. „A Magyar Tudomány Napja 2003” Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Tudományos Konferencián elhangzott előadás. Nyíregyháza 2003. november 11.
9. Kalydy Zsuzsanna–Dr. Szerafinné Szabolcsi Ágnes: Nyíregyháza könyvtárai a két világháború között Elhangzott: a Dr. Kállay Rudolf Orvostudományi Szakkönyvtár fennállásának 85. évfordulójára rendezett tudományos ülésen. Nyíregyháza, 2004. január 12.

The impact of cultural policy on secondary school libraries in Nyíregyháza between the two world wars

Summary

Our knowledge of the cultural policy in Hungary between the two world wars based on scholarly investigation of the library policy of that era is rather imperfect. In my dissertation, therefore, I tried to describe the activities of Kunó Klebelsberg and Bálint Hóman in the field of culture and education, with special regard to their views about library affairs as well as their results. Based on the educational and political measures of the era and the reform thoughts of Gyula Kornis, the different types of schools in public education set the operational framework of school libraries. The development of library stocks was regulated by the official lists of books issued by the Ministry of Religious Affairs and Public Education. The books on the lists represented the political views of the era. The acquisition of those titles which were not on the official lists required authorisation from the head of the corresponding educational district, following a special checking procedure.

According to the existing rules and regulations, the acquisition of school libraries had been completed by buying the appropriate documents. In this case libraries were required to write a report for the royal school inspectors. In addition to buying, library acquisition could also be completed by gifts from, first of all, prominent intellectuals of the town, parents of the pupils, former students, booksellers, book publishers and professional societies.

During my research I have examined students from eleven secondary schools in Nyíregyháza according to their permanent residence, religion and the social status of their parents.

Based on statistical computations, the conclusion of my research is that the secondary schools in the Horthy-era were likely the keys to upward social mobility of the children of

- craftsmen,
- shopkeepers,
- travel entrepreneurs,
- various state officials,
- smallholders,
- etc.

As regards the children of intellectuals (priests, teachers, physicians, lawyers, notaries, architects, pharmacists, etc.) the schools examined in my research gave a chance of preserving their social status and offered a promising way towards higher level studies.

The teachers' and youth libraries of schools also took their share in the preservation of the cultural values.

The libraries of secondary schools could level up the general standard of education of the students as library users. They could access Hungarian and foreign classical literature (mostly as compulsory readings), reference books and periodicals of the era, etc. The orientation of teachers, as well as the update of their professional knowledge, was promoted by educational and methodological journals and other official publications. The location of libraries was not always optimal, the available space was often too small. The collection was usually placed in classrooms and teachers' rooms, also with a separated reading room for students in some cases. In the period examined the stock of libraries showed a steady increase. Based on the data of the eleven secondary schools,

- the cumulated stock of youth libraries rose to 21,938 volumes,
- that of teachers' libraries consisted of 27,428 volumes, and therefore
- there were altogether 49,366 volumes in the two types of libraries.

The books per student provision ratio is 16,7 book / student.

The use of libraries depended greatly upon the personality of the so-called library keeper. Library activities were carried out, very likely, without payment and often together with the taking care of the special subjects' equipment stores. The lending of books was allowed 2-3 times per week in the afternoon, with the help of the library keeper. Because the cultural policy did not support school library activity carried out expertly, in many schools several teachers had been doing their jobs as library keepers for a long time. The data about the preferred readings of students depict a clear picture of the reading culture of the era.

Although the selection of books responded to the strong need for agreement with the existing social system, the library collections had works both from Hungarian and world literature considered as valuable even today.

The school libraries with their existence, activities and librarians contributed, to a certain degree, to the rise of cultural standards for the inhabitants of Nyíregyháza.

The research objective

I have been interested in doing research on the subject of this dissertation since the 1990s when I participated in a postgraduate course in international relations. My paper for the course entitled 'The international scientific-cultural relations of Hungary between 1921-1931 and the activities of Count Kunó Klebelsberg' was completed in 1994. While compiling the material I was studying the history of Hungary between the two world wars and got to know two important politicians of that era, Count Kunó Klebelsberg and Bálint Hóman. I was particularly interested in their activities concerning library affairs, partly because the subject has not been dealt properly with in the specialist literature. The essays about the activities of Klebelsberg and Hóman lack the thorough examination of their ideas concerning library affairs and especially their impact on school libraries. In addition to the big campaign to build public schools there is rich material about the reorganisation of public libraries in the specialist literature but, for example, the rules, regulations and lists of the Ministry of Religious Affairs and Public Education governing the acquisition of secondary school libraries, and especially their impact on particular local libraries, have not been covered by the essays and studies published so far.

I am also interested in the library history of the region where I live. Fortunately, this interest meets with that of the librarians in the county which resulted in the publication of a monograph of the library history of the county in December 2004 (Essays in Library History of Szabolcs-Szatmár-Bereg County, vol. 1). The historical study of the different types of libraries is to be published as part of the next volume in 2005. I would like to contribute to this work with a chapter about secondary school libraries.

Now, in my dissertation, I generally discuss the issue of how secondary school libraries could contribute to the education of the youth between the two world wars. As a result of the domestic and foreign research carried out on the subject so far, it is proved that an environment that is rich in books and the use of libraries have a strong effect on the formation of people's reading and overall culture, taste, political thinking, and higher living standards. It is especially essential that good teachers form the cultural standards of the youth, including secondary school students, by selecting and offering appropriate reading materials.

Consequently, my research has been aimed at secondary school libraries, librarians and students. In my dissertation I deal with the following questions:

- how the official library policy and regulations of the era affected the daily acquisition work of youth libraries;
- what kind of collections were available for teachers and students;
- what kind of books, encyclopaedias, teaching materials were acquired;
- what kind of literary works were on the shelves of libraries;
- whether libraries could acquire periodicals as well;
- what kind of periodicals teachers and students of that era read;
- if it was possible to speak of professional work in libraries, for example, how librarians could process and store books expertly;
- who provided support to libraries.

I have found the last question especially interesting because library supporters contributed to the development of richer collections and the circulation of specialist books which promoted the use of up-to-date educational methodology.

Methodological issues of sources and their application

The discussion of the subject of the dissertation required a comprehensive survey of the specialist literature about the history of culture and local history of Hungary in that era. Conducting systematic and cross-referenced literary search, I intended to collect writings of the age, monographs and general works, essays and studies, etc. about the subject in both printed and electronic form. I found especially useful those monographs which dealt with and summarised the social, cultural, and library history of that era with special respect to the history of Nyíregyháza. I dealt with youth libraries on the basis of certain writings and school announcements of the time which were often rather difficult to access. Among the difficulties encountered was also the partial destruction of the writings of the era.

I was carrying out literary research in the following archives:

- The Archives of Szabolcs-Szatmár-Bereg County;
- The Archives of the National Széchenyi Library;
- The Evangelical Archives;
- The Archives of Hajdú-Bihar County;
- The Archives of the Reformed Church in Debrecen.

In these archives I gained access to school announcements, local history monographs, deputy-lieutenants' reports, church district records, and school inspectors' reports of the time.

I was also carrying out literary research in the following libraries:

- The Library Institute of The National Széchenyi Library;
- The Library of the University of Debrecen;
- The Móricz Zsigmond County and Town Library;
- The Library of the College of Nyíregyháza;
- The Library of the Reformed College in Debrecen;
- The Library of the Reformed College in Sáropatak;
- electronic catalogues and libraries in the Internet (e.g. www.mta.hu, www.oszk.hu, www.opkm.hu, etc.)

I used retrospective and current bibliographies in both printed and electronic form as well as journal repertories (e.g. the Press Bibliography of Szabolcs-Szatmár-Bereg County (incl. the historical Bereg, Szabolcs, Szatmár, Ugocsa and Ung counties) 1845-2000 (2002); Szabolcsi Tanító 1922-1944 and its Repertory (1987); etc.).

The literature that deals directly with the subject of my dissertation, although there are a few excellent essays discussing one or more aspects of the subject, is rather patchy. So the study of the prominent secondary schools in Nyíregyháza between the two world wars in terms of library history is worth discussing because such a work has not been produced so far and therefore it can definitely fill a gap in the library history research of the town.

Principles and structure of the dissertation

The dissertation has six chapters. After an introduction I discuss, with respect to cultural policy and library affairs, the views and activities of two prominent Ministers of Religious Affairs and Public Education of that era, Kunó Klebelsberg and Bálint Hóman. I review the educational system of Hungary on the basis of the thoughts of Gyula Kornis about public education policy. The third chapter deals with the formation and spreading of school libraries in Hungary. Then I paid special attention to the lists of books published in the Official Gazette which regulated which books were allowed or required to be acquired by the libraries. In the fourth chapter I review the cultural and educational conditions of Nyíregyháza where I live. Using statistical data, I show some important aspects of Nyíregyháza including its libraries, the system of public education of the town, and the social status of students. Then I discuss the development of libraries in each of the eleven secondary schools in Nyíregyháza which were then considered to be the most significant. The secondary schools selected were of different types and they were established for either boys or girls. They are discussed according to their place in the educational system. After an overview of the history of each school, I deal with the following issues:

- the development of the collection of the teachers' and students' libraries;
- the conditions under which the libraries purchased books and obtained grants;
- the acquisition and storing of documents;
- the statistical distribution of the different types of documents;
- the characteristics of library use;
- the work of library keepers.

After reviewing the above issues in each of the school libraries, I summarise and compare their characteristics intending to show a clear picture about the conditions, features and results of the secondary schools in Nyíregyháza. These considerations make it possible to observe how the directions of the library politics of the era had been realised and reflected in the operation of the libraries of the selected educational institutions. Trying to compare the data of the different schools, the temporary suspension of the publication of data, as well as their deficiency or inconsistency, have caused some difficulties.

In the dissertation I have set myself the following objectives:

- to provide a comprehensive description of the library policy of Klebelsberg and Hóman on the basis of their own announcements, speeches and articles;
- to show, within the framework of the library history researches of Nyíregyháza, the circumstances of secondary school libraries between the two world wars;
- to contribute to the formation of a more accurate picture of the era.

The Appendix of the dissertation contains a selected bibliography of the subject.

I am convinced that the dissertation will be especially useful for those people (e.g. historians, librarians, local history researchers, teachers and students of cultural history, etc.) who are interested in the era and who want to carry out further research and studies of the subject. Another result of the dissertation is that several documents that were rather difficult to access will be now available for further analyses and comparisons with libraries of other regions.

Theses of the dissertation and scholarly achievements

In my dissertation I deal with the following questions:

1. What role did the important cultural politicians of Hungary between the two world wars intend to provide the libraries with, in order to overcome the cultural disadvantages and to preserve the cultural values?
2. How was library acquisition made in secondary school libraries in the Horthy-era?
3. What social strata did the school libraries in Nyíregyháza extend the educational possibilities to?
4. To what extent was library use and the work of the librarians part of the everyday pedagogical practice?
5. Did school libraries contribute to the rise of the cultural level of the students and the town?